

IN MEMORIAM

Dr. Zlatko Pepeonik – geograf i speleolog (1934 – 2004)

Današnjoj mlađoj generaciji speleologa ime redovitog sveučilišnog profesora na geografskom odjelu Prirodoslovno-matematičkog fakulteta dr. Zlatka Pepeonika vjerojatno je poznato samo iz speleološke literature, ali mi, nešto stariji – na naše zadovoljstvo dosta smo se dugo družili s njime boraveći zajedno u našem podzemlju te na raznim sastancima, predavanjima, simpozijima ili kongresima. Njegova iskrena neposrednost, vedrina i srdačnost u običnom ljudskom odnosu, i s ravnima sebi i sa svojim studentima, ali i s mnogo mlađima od sebe, bili su odlika njega kao osobe kroz čitavo razdoblje života i kao takovog mnogi su ga poznavali i rado se družili s njime.

Rođen je 31. srpnja 1934. god. u Varaždinu, gdje završava gimnaziju i nakon nje upisuje studij geografije u Zagrebu. Po završetku studija (1958.) i odsluženja redovnog vojnog roka radi na školi u Budinšćini, a od 1960. god. zapošljava se kao asistent na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta. Magistrirao je 1965., doktorirao 1973. i tokom znanstveno-nastavnog rada na fakultetu prošao je sve redovne stupnjeve od docenta do redovitog sveučilišnog profesora. Uz to je bio i gost-profesor u SAD-u, Engleskoj, Njemačkoj i drugim sveučilištima, a uz to je bio član-suradnik HAZU u Zagrebu. Predavao je kolegije: Turistička geografija i Angloamerika za svoje redovne studente, za posljediplomski studij, te za »amerikaniste« u Dubrovniku. Bio je mentor petorici doktoranata, trinaestorici magistranata i osamdesetorici diplomanata geografskog studija. Objavio je dva priručnika za studente, 60 znanstvenih radova i preko 150 stručnih radova, uz nekoliko stotina održanih stručno-popularnih predavanja za razna društva i građanstvo. U njima je na vrlo zanimljiv način opisivao i prenosio svoje poznavanje i dobro i malo znanih prostranstava naše planete Zemlje - koju je vrlo dobro upoznao obiljevši je nekoliko puta, ali i putujući po njoj – kako njenom zanimljivom površinom, tako i podzemljem (od američkog sistema Mamutske pećine do naših Cerovačkih pećina kod Gračaca).

Preskočimo sada nabranje svih njegovih fakultetskih dužnosti, aktivnosti, obveza i brojnih priznanja što ih je dobio za svog života, kako u nas tako i diljem svijeta, i prisjetimo se još samo njegove speleološke aktivnosti.

Još kao student postao je član speleološkog odsjeka (tada sekcije) Planinarskog društva »Željezničar« (ali i drugih planinarskih društava u Zagrebu i u Zagorju). Uz to je bio aktivan član grupe speleologa na Geografskom odsjeku, ali i Speleološkog društva Hrvatske, s kojima istražuje špilje i jame po kršu kopna i otoka za potrebe Društva. Od njegovih speleoloških aktivnosti najznačajnija je akcija Donja Cerovačka pećina, kada s posuđenom električnom bušilicom proširuje suženje na kraju ove špilje i prateći jako strujanje zraka otkriva do tada za čovjeka nepoznate dijelove podzemnih kanala i dvorana ovoga špiljskog sustava. Za današnje mlade speleologe na tom je mjestu ostalo još podosta mogućnosti za daljnje naporno napredovanje u nepoznato. Druga njegova poznata akcija bila je jama Balinka na planini Pišteniku kod Plaškog. Nakon što se u nju spustio samo na ljestvama snagom svojih ruku – gotovo do polovice, za nju je zainteresirao i članove Speleološkog kluba iz South Wales-a (Vel. Britanija). S njima je u istraživanju Balinke sudjelovao dva puta uz pomoć specijalno izrađenog električnog vitla i kabine s kojom su se tek kod drugog pothvata spustili do dna jame. U znak zahvalnosti velški su

ga speleolozi proglasili doživotnim članom Kluba. Uz to je za tu akciju odlikovan Ordenom zasluga za narod sa srebrnom zvijezdom (1969. godine).

Bio je aktivan sudionik Međunarodnog speleološkog kongresa u Sheffieldu (Engleska) i na Simpoziju o turističkim pećinama u Italiji, na kojima je održao svoja predavanja. U Engleskoj i Italiji bili smo zajedno, pa smo tako i zajedno objavili rad o našim urušnim vrtačama prigodom tamošnjeg susreta speleologa na Floridi.

Iz popisa njegovih radova koji se nalazi u edicijama Geografskog odsjeka, mogu se pronaći i svi njegovi speleološki članci ali i referati održani u nas i izvan naše zemlje.

Potkraj života morao je zbog zauzetosti obimnim profesorskim predavačkim obvezama svoju speleološku aktivnost i interes za naše i svjetsko podzemlje znatno reducirati, ali je i dalje ostao u vezi s mladim studentima i kolegama savjetujući ih i sugerirajući im razna speleološka istraživanja na koja nikada nije zaboravio.

Umro je za mnoge gotovo iznenada, ali za sve nas prerano – nakon teže bolesti u zagrebačkoj bolnici 20. siječnja 2004. godine, ne dovršivši brojne svoje zadatke na kojima je do odlaska u bolnicu vrlo marljivo radio. Izražena intelektualna znatiželja i vrlo širok interes bili su pokretačka snaga njegove zaoкупljenosti i postignutih rezultata na mnogim područjima djelatnosti, pa tako i oko speleoloških istraživanja za koje ga je zainteresirao nas zajednički profesor - studiozan istraživač krša akademik Josip Roglič. Zanimljivo je da je on poslije akademika Rogliča bio među prvim geografima koji je ušao među suradnike naše Akademije jer je bio prepoznat po svojim izuzetnim stručnim, znanstvenim i ljudskim osobinama. Zbog svega toga i danas i u budućnosti njegovo ime ostaje nezaobilazno u našoj speleološkoj bibliografiji, jer je i na području speleoloških saznanja ostavio pisani trag kao dokaz svoje zainteresiranosti za tajne našega krškog podzemlja.

dr. Srećko Božičević

Zorka Šafar-Gruden (1920. - 2004.)

U osamdesetčetvrtoj godini života zauvijek nas je napustila Zorka Šafar-Gruden, dugogodišnja članica HPD »Željezničar« u Zagrebu.

Planine je zavoljela još kao djevojčica. Zahvaljujući obitelji, u petoj godini života prvi je put posjetila Medvednicu i od tada počela planinariti. S 13 godina posjetila je Ledenu jamu na Vošću, na Biokovu, a sa 14 godina već je postala članicom HPD-a. Na Velebitu je prvi put bila 1939. Već 1951. učlanila se u PD »Željezničar«, članicom kojeg je ostala do smrti.

Rođena je 6. kolovoza 1920. u Zagrebu, gdje se školovala i postala prosvjetna radnica. U mirovinu je otišla 1981. Od 1944. do 1957. bila je udata Zubović, a od 1983. Gruden. Umrula je u Zagrebu 20. travnja 2004.

Budući da je u bivšoj državi zbog prezimena Zubović imala kao prosvjetna radnica mnogo neprivatnosti, posvetila je velik dio svoje silne energije planinarstvu. U prvo je vrijeme djelatnost usmjerila na odgoj mladih naraštaja Društva i zdušno pomagala rad Pionirske i Omladinske sekcije. Tijekom petnaestak godina, koliko je PD »Željezničar« imao kamp u Puntamiki u Zadru, Zorka je održavala »malu školu planinarstva« za mlade sudionike kampa, učila ih planinarskim vještinama i vodila na izlete, najčešće u Veliku Paklenicu i na otok Ugljan.

Postupno se posvetila promidžbi cijeloga društva, a osobito Alpinističkog i Speleološkog odsjeka.

Kao promicateljica svih planinarskih djelatnosti surađivala je s raznim dnevnim i tjednim listovima, najviše s Vjesnikom, Večernjim listom, Vilom Velebita, te časopisom »Željezničar«. Pomagala je svim sekcijama i odsjecima Društva, među ostalim i u izlaženju planinarskih publikacija, kao što su OSA – list Omladinske sekcije, bilten KOPDŽJ (Koordinacijski odbor planinarskih društava »Željezničar« Jugoslavije) kada je uredništvo bilo u Zagrebu, te časopis Speleolog, a bila je i suradnica »Naših planina« odnosno »Hrvatskog planinara«. Bila je inicijatorica i glavna urednica Zbornika o radu Društva povodom 20, 30 i 40 godina rada, a mnogo je pridonijela i Zborniku povodom 50 godina rada, za koji je neumorno skupljala i pripremala priloge. Zahvaljujući i njoj, u tim su zbornicima objavljeni sažeti prikazi višedesetljetnog djelovanja speleologa.

Budući da se stalno bavila promidžbom Društva, uređivala je i šest planinarskih ormarića u Zagrebu. Bila je i organizator prve planinarske izložbe 1953. u prostorijama Društva, na kojoj su speleološki izložci imali vidno mjesto, a također i velike planinarske izložbe 1971. u Glavnoj pošti u Zagrebu, na kojoj su na primjeren način bili zastupljeni i speleolozi.

Njezino znanje stranih jezika mnogo je puta bilo od koristi Odsjeku, i to kako u prijevodu korespondencije sa stranim speleolozima, tako i u prijevodu stručnih tekstova iz stranih publikacija.

No, osim organizatorskih djelatnosti što ih je provodila u Zagrebu, Zorka je cijelo vrijeme aktivno planinarila, odlazila na društvene izlete, planinarske sletove i susrete, naročito željezničarskih planinarskih društava. Posjetila je mnoge planine u Hrvatskoj i izvan nje. Kao dugogodišnja članica Speleološke sekcije odnosno Speleološkog odsjeka (od 1953.) posjetila je i brojne špilje. Simpatije prema Speleološkoj sekciji pokazivala je od samog početka, a osobito pedesetih godina kada je sudjelovala u izletima koje je SS, odnosno SO organizirao za članove društva, npr. u Cerovačke špilje, Veternicu, Vranjaču i dr., ali i na manjim izletima i istraživanjima, kao npr. u jamu Ledenicu kod Studenaca, Hajdovu hižu kod Delnica, Đulin ponor u Ogulinu, Crveno jezero kod Imotskog, nekoliko špilja kod Knina i na Popovom polju. Kao planinarka sama je ili s planinarima posjetila gotovo sve tada turistički uređene špilje (Vrlovku, Lokvarku, Vrelo, Modru špilju, Špilje na Plitvičkim jezerima, Grgosovu i Zmajevu špilju).

U poznijim godinama je promicala ljepote i zaštitu podzemlja. Vlastitim je dijapozitivima održala više predavanja u svom društvu i drugim zagrebačkim društvima.

U Domovinskom ratu, kad je trebalo pomoći braniteljima, izbjeglicama i prognanima, Zorka je bila jedan od inicijatora i glavnih pomagača u prikupljanju pomoći u Društvu.

Za svoj neumorni rad primila je više zahvalnica i priznanja od upravnog odbora Društva, sekcija i odsjeka, a također i od Planinarskog saveza Za-

greba, Hrvatskog planinarskog saveza i Planinarskog saveza Jugoslavije, i to:

- 1962. Srebrni znak PSH
- 1968. Zlatni znak PSH
- 1970. Srebrni znak PSJ
- 1975. Priznanje UO-a PD »Željezničar« povodom 25. godišnjice Društva
- 1975. Zahvalnicu SO-a PD »Željezničar« za pomoć i suradnju
- 1976. Zahvalnicu Seniorske sekcije PD »Željezničar« za suradnju povodom 15 godina rada
- 1980. Zlatni znak PSJ
- 1985. Diplomu i značku sa srebrnim vijencem PSZ
- 1986. Brončanu značka KOPDŽJ
- 1988. Brončanu značku Sekcije Goran PD »Željezničar«
- 1990. Plaketu PSZ
- 1990. Plaketu KOPDŽJ
- 1993. Srebrnu značka Sekcije Goran PD »Željezničar«
- 2000. Plaketu HPS.

Speleološki odsjek proglasio ju je 1989. počasnom članicom.

Zorka je objavila više članaka planinarskog sadržaja, a nekoliko ih je vezano i sa speleologijom:

- Zorka Zubović, 1954: Vijesti iz PD »Željezničar«, Naše planine, Zagreb, br. 2, str. 91-92
- Zorka Zubović, 1955: Izložba PD »Željezničar«, Naše planine, Zagreb, br. 1, str. 63-65
- Zorka Šafar, 1959: Opasnosti u speleologiji (prijevod s francuskog), Speleolog, za 1957-1958, str. 23-27
- Zorka Šafar-Gruden, 1996: Godišnja skupština HPD »Željezničar«, Željezničar, Zagreb, br. 606, str. 67
- Zorka Šafar-Gruden, 1996: Po Žumberku i Sloveniji (jama Provala), Željezničar, Zagreb, br. 607, str. 67
- Zorka Šafar-Gruden, 1996: Slovaci (Slovačka jama), Željezničar, Zagreb, br. 613, str. 66
- Zorka Šafar-Gruden, 1996: U podzemlju nema zime (koncerti u Veternici), Željezničar, Zagreb, br. 615, str. 67
- Zorka Šafar-Gruden, 1997: Pohod Cerovačkim špiljama, Željezničar, Zagreb, br. 620, str. 67

Dosad su objavljene sljedeće njezine biografije:

- Željko Poljak, 1975: Šafar Zorka, Hrvatsko planinarstvo, Zagreb, str. 309
- Željko Poljak (anonimno), 1996: Zorka Šafar, Hrvatski planinar, Zagreb, br. 11-12., str. 341
- Vlado Božić, 2000: Zorka Šafar-Gruden, Speleolog 50 (posebno izdanje), str. 179-181
- Željko Poljak, 2004: Šafar Zorka, Zlatna knjiga hrvatskog planinarstva, Zagreb, str. 318
- Vlado Božić, 2004: Zorka Šafar-Gruden (1920-2004), Hrvatski planinar, br. 12, str. 438

Dodatak biografiji Slavka Marjanca

Pročitavši nekrolog Slavku Marjancu, objavljen u prošlom broju ovoga časopisa (god. 50/51, za 2002–2003, str. 139-140), javio mi se pismom Ivica Posarić, bivši član našeg Odsjeka (bio je član od 1957. – 1963.). Ivica je bio jedan od polaznika Prvog speleološkog tečaja održanog 1957. u Ogulinu, kojega je organizator, predavač i instruktor bio Slavko Marjanac. Ivičino pismo, s malim dopunama, prenosim u cijelosti.

Vlado Božić

»Dragi Vlado

U Slavkovoj biografiji nedostaje njegov temeljni doprinos speleologiji - abeceda speleoloških znakova i nazivlja, kojih je on apsolutni autor.

Koliko se sjećam mi smo ga posjećivali u Geološkom zavodu gdje je on bio zaposlen kao crtač i kartograf. Pričalo se da i izvanredno studira, međutim, kako je bio previše društvenjak a ne karijerist, studij nije napredovao, ali je na Zavodu upoznao kartografiju i geološke znakove, tako da je uz praćenje speleološke literature (zamjena za naš časopis »Speleolog«) postupno osmislio način crtanja špilja i jama, i to, koliko se sjećam, u boji.

Prvo sistematizirano izlaganje znakova i nazivlja vezanih uz speleomorfologiju dao je na Prvom speleološkom tečaju 1957. u Ogulinu. Imao sam sreću da sam to uspješno zapisao u teku – zapise s predavanja. Ta je teka bila osnova za izradu našeg prvog speleološkog udžbenika – »Osnovna znanja iz speleologije«, izdanog 1961. u Zagrebu. U onom času raspolagao sam s rijetkim alatom – šablonama za pisanje tehničkih slova i crtanje tehničkih nacрта. Zbog toga me je zapala dužnost napisati dva poglavlja u udžbeniku: Speleomorfologija (str. 16-17 i prilog list 6-8) i Snimanje nacрта speleoloških objekata (str.17-18 i prilog list 9-14). Kod toga treba bez sumnje Slavka Marjanca smatrati autorom baze za stvaranje kasnije visoko vrijedne speleološke dokumentacije.

Slična je situacija i s metodom crtanja, odnosno korištenjem mjerne vrpce, kompasa i padomjera. Slavko se koristio metodom koju je poslije prenio na Tebe, mene i dalje na bezbrojne mlađe članove. Činjenica je da je metoda bila dobra i davala točne nacрте, jer su se u elementima očitavanja greške poništavale po računu vjerojatnosti. Znam da se pričalo kako se Slavkov nacrt Cerovačkih špilja razlikovao vrlo malo od geodetski snimljenog nacрта.

Toliko da se zna.

Pozdrav, *Ivica*